

TLAČOVÁ SPRÁVA

Výber šiestich diel z historickej portrétnej maľby zo zbierok Záhorskej galérie Jána Mudrocha v Senici.

Autor, titul výstavy:	Historická portrétna maľba zo zbierok ZGJM
Miesto konania:	Foyer Záhorskej galérie Jána Mudrocha v Senici, Sadová 619/3
Úvodné slovo na vernisáži:	Roman Popelár
Otvorenie výstavy:	21.3.2025 (piatok) o 17.00
Hudobní hostia vernisáže:	Colorful Music – Lucia Lužinská /spev/, Valér Miko /klavír/
Trvanie výstavy:	21. marec 2025 (piatok) – 11. máj 2025 (nedeľa)

História umeleckého spodobenia konkrétneho človeka siaha hlboko do staroveku, keď sa panovníci a členovia popredných vrstiev spoločnosti nechávali zvečniť na stenách chrámov, palácov či hrobiek. Z obdobia antiky sú známe napr. maľované fajjúmske portréty z Egypta (prvé stor. nášho letopočtu). Zobrazenie jednotlivca, akceptované spoločnosťou, t. j. v zmysle sociálneho fenoménu, prešlo dlhým vývojom. Jeho začiatky v Európe siahajú do 14. stor.; o rozvinutom portrétnom umení v dnešnom zmysle slova však možno hovoriť až od dôb renesancie. Autentické zobrazenie osoby v súlade s jej fyzickou a psychickou podobou zohrávalo zásadnú úlohu nielen pre identifikáciu, ale malo isté opodstatnenie aj v sociálnej rovine, keď naznačovalo jej postavenie v spoločnosti. Maliarsky portrét panovníka napr. zaznamenal individuálny vzhľad, ale popri tom súčasne v jeho neprítomnosti naznačoval autoritu, slúžil ako jeho symbolické zastúpenie. Vynálezom a rozšírením fotografie stratil svoj pôvodný význam.

Prezentovaný komorný súbor šiestich historických mužských portrétov vo výbere zo zbierkového fondu ZGJM je z obdobia druhej polovice 18. a z 19. storočia, t. j. z obdobia panovania habsburskej dynastie. Päť obrazov, reštaurovaných v r. 2008 - 2013 (autor Ján Hromada) a jeden v r. 2021 (autor Štefan Kocka) predstavujú popisné podobizne z radov cisárskej rodiny a vysokej šľachty. Štyri olejomaľby cisárov z dielne neznámych európskych maliarov sa radia ku kategórii reprezentatívnych oficiálnych portrétov, kde sa v distingvovanej póze modelu snúbi realita charakteristických individuálnych črt s miernou idealizáciou a kde dôležitú úlohu hrá i detailné spracovanie honosného slávnostného odevu vrátane panovníckych insígnií. Ďalšie dve diela zobrazujú uhorského generála a básnika Józsefa Gvadányiho.

Najstarším dielom je oválny reprezentačný portrét veľmoža, pravdepodobne Františka I. Štefana Lotrinského, manžela cisárovnej Márie Terézie, ktorý na svojom záhorskom panstve (Holíč, Šaštín) rozvinul významné manufaktúrne aktivity v keramickej a textilnej výrobe. Z dramaticky osvetlenej stojacej trojštvrťovej postavy, vystupujúcej z neurčitého tmného pozadia, vyžaruje aristokratická noblesa, vznešenosť, ktorú ešte umocňujú jemné, minuciózne spracované detaily tváre, dlhovlasej parochne a najmä bohato zdobeného, honosného rúcha. Panovník symbolicky kladie ruku na atribúty

moci (jablko a žezlo), čo odkazuje na obdobie vzniku portrétu okolo resp. po r. 1745, kedy bol František Lotrinský korunovaný cisárom Svätej ríše rímskej. Autorstvo tohto kultivovaného barokového portrétu možno priradiť niektorému z oficiálnych maliarov v okruhu viedenského cisárskeho dvora.

Obdobného pôvodu, t. j. z cisárskej maliarskej dielne pravdepodobne pochádza i portrét najstaršieho syna Františka I. Lotrinského a Márie Terézie, neskoršieho cisára Jozefa II. Elegantná postava v červenom, zlatou výšivkou a čipkami zdobenom rokokovom kostýme, spracovaná v konvenčnom ceremoniálnom $\frac{3}{4}$ natočení, žiari sebavedomím a vitalitou. Zobrazuje cisára ako pohľadného mladíka s trochu idealizovaným výrazom na abstraktnom (nedokončenom?) tmavom pozadí, s pravou rukou položenou vedľa koruny, atribúte panovníckej moci.

Portrét ďalšieho mladého muža predstavuje iného významného monarchu z habsburskej dynastie - rakúskeho arcivojvodu Františka Jozefa. Predposledný rakúsko-uhorský panovník je namaľovaný na pozadí iluzívnej krajiny v slávnostnej bielej garderóbe a s vážnym pohľadom, symbolicky upretým do budúcnosti. Akademicky signovaná, trochu idealizovaná maliarska traktácia ho zachytáva mladučkého, zrejme ešte predtým, kedy v roku 1848 ako 18-ročný nastúpil na trón. Práve inaugurácia predstavovala jeden z častých dôvodov portrétovania budúceho vladára.

V zbierkach galérie je evidovaný i ďalší portrét cisára Františka Jozefa. Tentokrát pochádza z opačného obdobia, z druhej polovice jeho dlhej vlády (zomrel uprostred 1. svetovej vojny v r. 1916). Trochu sterilná, veristicky koncipovaná podobizeň sediaceho, dôstojne pózujúceho mocnára v zrelom veku so známou osobnou fyziognómiou tváre s príznačnými fúzami a bradou prezentuje výnimočnosť monarchu a legitimitu jeho moci. Mäkké svetlo dopadajúce na cisára a symbolicky vyžarujúce i spoza jeho hlavy, je opäť znakom jeho spoločenského statusu. Obraz je politickou prezentáciou Františka Jozefa – pomerne rozšíreným oficiálnym maliarskym vyjadrením jeho cisárskeho majestátu.

Ďalším vystaveným dielom je portrét uhorského aristokrata, generálmajora Józsefa Gvadányiho, ktorý sa narodil pred 300 rokmi. Obraz neznámeho autora s viacerými premaľbami vznikol v 60. rokoch 18. stor.; predstavuje najstaršiu známu podobizeň grófa, generála a básnika v jednej osobe, ktorý vynikal intelektom i vojenskými aktivitami v habsburskej armáde Márie Terézie a Jozefa II. V rokoch 1783 – 1801, už vo výslužbe, Gvadányi pôsobil v Skalici a o. i. sa pomerne intenzívne a tiež úspešne zaoberal literárnou činnosťou. Venoval sa najmä poézii, ale napr. ako prvý spracoval príbehy svojho súčasníka Mórica Beňovského. Parádna biela rovnošata portrétovanej polpostavy v dobovej parochni či ľavá ruka zvierajúca šablú po boku však poukazujú skôr na predchádzajúcu Gvadányiho vojenskú kariéru ako popredného dôstojníka cisárskej armády. Olejomaľba pôvodne ozdobovala grófovu skalickú kúriu; neskôr od roku 1862 bola spoločne s domom v majetku mesta; odtiaľ prešla do zbierok ZGJM.

Z rovnakého zdroja pochádza i ďalší maliarsky portrét šľachtica v zbierkach ZGJM. Jeho modelom bol pravdepodobne opäť gróf József Gvadányi. V súlade s dobovou konvenciou ho neznámy umelec v 2. polovici 18. stor. zachytil tentoraz už vo vyššom veku opäť s atribútmi jeho postavenia – dôstojného prostovlasého muža s vážnou tvárou a typickými fúzami, v modrej uniforme husára s bohatým šnurovaním, lemovanej kožušinou, opásaného širokým opaskom a so šablou i čiapkou s chocholom po boku. Jednoznačne ho identifikujú ako vojenského dôstojníka uhorskej husárskej jazdy, ktorý v bojoch o habsburské záujmy prešiel kus Európy a absolvoval množstvo víťazných bitiek aj zranení.